

სული - დევნილი და მარტოსული

/გენრიეტა ქუთათელაძის კრებულის - „რეკვიემი დევნილთათვის“ - მიხედვით/

*„ისე ვიქცევი, როგორც ადამიანს შეჰფერის
და ამაში გასაკვირი არაფერია.“*

/გენრიეტა ქუთათელაძე/

ადამიანს ადამიანური ქცევა, წესით, არ უნდა უკვირდეს, მაგრამ ვინც გენრიეტა ქუთათელაძის ფილოსოფიური კითხვებით დახუნძლულ, ადამიანის ფსიქოლოგიის ღრმა ცოდნით გაჯერებულ პოეზიას გაეცნობა, პოეტის ეს სტრიქონები აღარ გააოცებს. მის ლექსებში დიდოსტატურად იხატება ეპოქა, - ცივი და უსულგულო, „განტენბაინების, ჰომო ფაბერების“ (მაქს ფრიში), ვითომ დემოკრატიითა და ცრულიბერალური იდეებით, ყიდვა-გაყიდვის, მომხვეჭელობის გარდა რომ ვერაფერს შეხვდებით, გულწრფელი, ემოციური წერილების მაგივრად - მოკლე ტექსტური შეტყობინებებით, რომლებიც ისევ და ისევ რაღაცის ყიდვას ან ბანკიდან სესხის გამოტანას გთავაზობთ, სამყარო, რომელშიც „მარსიდან საცაა გვეწვევიან მასკის შთამომავლები – მექანიკური გულითა და დაპროგრამებული ტვინით“, (ქუთათელაძე, 2023:22), [შემდგომში ციტატებს მოვიყვანთ ამ გამოცემიდან, მივუთითებთ მხოლოდ გვერდებს]; იხატება ღმერთსმოკლებული დრო, რომელშიც აღარავის ახსოვს უფალი და მისი სიტყვა, რომელშიც აღარ დარჩა წრფელი გრძნობისა და პოეზიის, უმანკო ცრემლისა და თანალმობის ადგილი, ღიმილიც კი ყალბია, „ავგაროზია, მეხამრიდია, მაგრამ დროებითი“ (4).

მიუხედავად ამისა, არიან ადამიანები, რომლებიც, პოეტი-ქალის მსგავსად, არ ეპუებიან სასტიკ რეალობას, ფარ-ხმალს არ ყრიან და შთაგონებისთვის, საბრძოლო ენერჯისა და შემართების მოსაკრებად მიმართავენ წარსულის მშვენიერ ხატებს, რომელთა გულში ანთია რწმენის სანთელი:

„დღეს მე გელათს ვეწვევი,

ჩემს საქართველოს აღმოვაჩენ –

დიადს, დავითის დროიდან მომზირალს...“ („ისე ვიქცევი...“, 2023:2)

გენრიეტა ქუთათელაძე ცდილობს მეხსიერებადაჩლუნგებულ თანამემამულეებს მიაწვდინოს „ხმა ლოტოფაგების ქვეყნიდან“ (2). ძველ ბერძნებს სიგიჟის ტოლფასად მიაჩნდათ საშობლოს დავიწყება. არადა, დღეს ლოტოსის უცხო, მომხიბლავ და მათრობელა ყვავილს დაწაფებულ ადამიანებს ავიწყდებათ, რომ სიკეთის ნიღბით მოვლენილი ბოროტება კიდევ უფრო საშიშია, ბევრი ყვავილი კი შხამიანია და წარსულის, საშობლოს, წინაპრების დავიწყება ადამიანს მის „მეობას“ აკარგვინებს. ამიტომაც ფიქრობს პოეტი, რომ სიკვდილის შიშმაც ვერ უნდა მიგატოვებინოს მშობლიური ადგილები, თუნდ ეს ადგილი მოქმედ ვულკანად იქცეს, რადგან ჩვენი გენიალური წინაპრისაც არ იყოს: „ვერ დაიჭირავს სიკვდილსა გზა ვიწრო, ვერცა კლდოვანი, მისგან გასწორდეს ყოველი - სუსტი და ძალგულოვანი“

(რუსთაველი, 2019:218). ეს აზრი იკითხება სიკვდილ-სიცოხლის, ამქვეყნისა თუ საიქიო ცხოვრების შესახებ კითხვითი ნიშნებით სავსე ლექსში „მე ისევ აქ ვარ“ (4):

„მაინც რა არის ამ მიწის იქით,
ან ამ მიწაზე ყოფნა რა არის,
ან არყოფნა სად მიგვაქანებს, რომელ ნაპირზე,
დიდ დასაბამში? იქ, იმ საწყისში,
სადაც აფეთქდა და დაიბადა მთელი სამყარო?
იქნებ უსასრულო სივრცეთა მიღმა,
პარალელურ თუ სულ სხვა განზომილებაში,
სად ზენაარს გაუშლია აზრის კარავი...“ (4)

„ვინა ვართ, რა ვართ, გაგზნდით რისთვის ამ ქვეყანაზე, არსი სიცოცხლის რა არის ნეტავ?“ (10) - მსგავსი კითხვები არც პირველად დასმულა, არც - ახალია და არც - უჩვეულო, მაგრამ - მარადიული კია. მათზე პასუხის მოძიების სურვილი, ალბათ, ცხოვრებაში ერთხელ ყველას სწვევია, მით უმეტეს - ხელოვანს. პოეზიაც სხვა არაფერია, თუ არა, ამ ზოგადადამიანურ კითხვებზე პასუხების ძიება და რაც უფრო ფართო მასშტაბის მოაზროვნე და დიდი ტალანტის მფლობელია შემოქმედი, მით უფრო საინტერესო და ორიგინალურია მის მიერ გაცემული პასუხიც. გენრიეტა ქუთათელაძესაც აქვს თავისი პასუხები, რომელთაც შეიძლება დაეთანხმო, ზოგი პასუხიც არ მიიღო, მაგრამ პოეტს სწორედ ეს თავისებური ხედვა სამყაროსი, თავისი გულწრფელი და პირადი გამოცდილება გამოარჩევს სხვათაგან. მარადიულ კითხვებზე პასუხებშიც ეს ხშირად მტკივნეული, პირადად გამოტანჯული ცოდნაა დაუნჯებული.

გენრიეტა ქუთათელაძის კრებულში ხშირად შეხვედებით სიკვდილზე ფიქრს, მისი აზრით, „სიკვდილი შეიძლება ყველაზე დიდი მოგზაურობა იყოს სამყაროში“ (102), ყველაფრის დასასრულიცა და დასაწყისიც. შემოქმედს მხოლოდ ერთი რამ აშინებს: ამქვეყნად დრო არ დაკარგოს, დრო არ დაუსხლტეს ხელიდან, გონებას არ გადაავიწყდეს ის, ვინც ყველაზე მეტად უყვარდა, ის, რაც ცხოვრებაში განუცდია.

გენრიეტა ქუთათელაძის ლექსების ლირიკული გმირი მარტოსული მგზავრია, „უსამართლო და სასტიკი ცხოვრების შედეგრი“, ბრმად, უმისამართოდ რომ მიიკვლევს გზას ფარისეველთა შორის, ერთადერთ იმედად უფლის მფარველი ხელი რომ დარჩენია, მგზავრი, რომელსაც სწამს:

„ვინაც დაემებს, პოულობს კიდეც,
დააკაკუნე და გაგელება,
მოითხოვე და მოგეცემა,
ნუ სწუხარ,
მისამართები არ სჭირდებათ უფლის რჩეულებს.“ („მგზავრი ვარ, მგზავრი,“ 6)

დიახ, პოეტის ღრმა რწმენით, გადარჩენის ერთადერთი გზა ისევ უფლისა და მისი შექმნილი სამყაროს ყურისგდებაა, იმედად ღმერთის უჩინარი, წარმმართველი და ყოვლისშემძლე ხელი ეგულება, გენრიეტა ქუთათელაძის ლექსების ლირიკული გმირი ხომ ღვთის მადიებელი სულია, ამასთან, სული - დევნილი და მარტოსული:

„ყურს ვუგდებ ფოთლების შრიალს,
წყლის დგაფუნს,
ჭრიჭინობლების მისტიკურ ძახილს
მღერის ბუნება,
ეს კოსმიური მუსიკაა,

ვინაც შეიგრძნობს და გაითავისებს,
დროის სამანსაც გადააბიჯებს.“ (23)

გენრიეტა ქუთათელაძის ახალმა კრებულმა დიდი ანა კალანდაძის შემოქმედების მეორე პერიოდი გამახსენა - ღმერთის ძიებისა და მიგნების პერიოდი, როცა „ანა-ბულბული“ ჩურჩულით აღავლენდა ღვთის საგალობელს. გენრიეტა ქუთათელაძის პოეტური სამყაროც საკვება უფლის ნათლითა და მისი რწმენით. კაცობრიობის გადარჩენის იმედიც ადამიანის ღვთისკენ მიბრუნებაშია:

„ღვთის ნაპერწკალი გაღვივდება ყველა თქვენგანში,
კაცში ღმერთი გაიღვიძებს.“ (115)

მხოლოდ ღვთაებრივი სიყვარული უშველის უფსკრულის პირას მდგარ სამყაროს:

„სიტყვამ „მიყვარხარ“

ამოავსო სამყარო მთელი.“ (116)

საინტერესოა, რომ პოეტი ღმერთს ხედავს ბუნების ყველა მოვლენაში: სულიერსა თუ უსულოში, ადამიანსა თუ წვიმის წვეთში, ის იაა - „დედაენაში გაღმერთებული,“ ხან „ქართული ლექსის სახეს მთვარეა“ (47), ხანაც კი ვაზია - დახუნძლული და მსხმოიარე; ისაა არა აბსტრაქტული, არამედ ცოცხალი სულის ენერჯიაა, რომელსაც არც საწყისი აქვს და არც - ბოლო („ეს შენ ხარ,“ 35), ამიტომაც „უზენაესის სიდიადეს სჭვრეტს ბუნებაში“ (80):

„ათასი სახე რომ გაქვს უფალო,

ასჯერ ათასი გამოცხადებით,

ასჯერც დავრწმუნდი: -

იაც ხარ, ვარდიც, ხეც მსხმოიარე,

პეპელა ჭრელი, ღაბუა ჩიტი...

ვინ, ვინ ჩამოთვლის!

მთელი ბუნება სულია შენი,

ფერად ნაირი და უსასრულო,

წყარო სიცოცხლის!“ (46)

შესაბამისად, მხოლოდ უფალს ძალუმს გაგვიმხილოს „მთელი შესაქმის ანი და ჰოე“ (45) და გვიბოდოს სამყაროს შეცნობის გასაღები - ღვთაებრივი სიყვარულის ნიჭი.

პოეტი უფალს შესთხოვს მიუტევოს ურწმუნოთ, რადგან „სულის საკრალური არხების“ გაჭრა ყველას არ ძალუმს, არადა, ადამიანი ხომ „ღმერთში ხარ მდიდარი, ღმერთით ხარ სახსე!“ (50)

ახლა კი კრებულის სათაურს - „ინტერპრეტაციათა გენერატორს“ (ეკო, 2012:729) დავუბრუნდეთ, რადგან ეს სათაური, მართლაც, ბევრ საფიქრალს აღუძრავს გულისხმიერ მკითხველს: რატომ „რეკვიემი“ და რატომ მაინც და მაინც „დევნილთათვის“? სულსწრაფმა „გადამკითხველმა“ შეიძლება იოლი გზა მონახოს და მაშინვე, ისტორიის ბედუკუღმართობითა თუ ჩვენივე ბედოვლათობით, საკუთარ მიწაზე დევნილებად ქცეული ქართველები გაიხსენოს, პოლიტიკური სარჩული გამოაკეროს ყველა ლექსს და ასე წაიკითხოს. რა თქმა უნდა, არც უმაგისობაა, მაგრამ, უფრო რომ ჩავუღრმავდეთ გენრიეტა ქუთათელაძის ამ მშვენიერი, მაგრამ ბევრი დამაფიქრებელი კითხვის აღმძვრელ, მრავალშრიან, უამრავი ღრმა ქვეტექსტის შემცველ სტრიქონებს, დავინახავთ, ვიგრძნობთ, რომ დევნილი თითოეულ ადამიანში ზის. ჯერ ერთი, ყველას გვდევნენ ჩვენი დემონები და, მართლაც, საით აღარ გვერეკებიან ისინი: შიში, ამპარტავნება, ვნება, ძალაუფლებისა თუ სიმდიდრის წყურვილი... მეორეც, ფროიდისაც არ იყოს, ქვეცნობიერში ჩარევილი ამ ინსტინქტების მოთოკვა-

მოთვინიერება ზოგჯერ შეუძლებელიც ხდება და, ჩვენდა უნებურად, საკუთარ ნამდვილ „მეს“ ან თავად დაუნდობლად ვდევნით, ან კიდევ უარესი - მათი მონა ვხდებით: „დღეს მე დავრწმუნდი, რომ დევნილი ვარ, მდევარი ჩემი მხოლოდ შიშია“ („შიში“, 6). ასე რომ, ზოგჯერ პიროვნება დევნილობის სინდრომის ტყვეობას ვერ აღწევს თავს.

მძიმეა დევნილის ხვედრი: ყველაფერი საყვარელი და მშვენიერი წარსულში დარჩა: ულამაზესი მელოდიები, ფერადი ყვავილები, იმედიანი სტრიქონები, რეალობა კი „წარსულის ლანდები“, მოგონებების ტყეში სოკოებივით რომ ამოზრდილიყვნენ და ცეკვა სურდათ მასთან“ (7), დევნილობა ცვლის ადამიანის გარეგნობასაც და მის სულიერ სამყაროსაც - ამაზე მიგვანიშნებს ეპითეტები ლექსში: „ჩანავლული თვალები“, „გალეული და დამფრთხალი“, „ჩამქრალი ოცნებების ხეივანში ჩრდილდაკარგული“ (7):

„დარდმა და მწუხარებამ დააჭუნო ეს ქალი,
ეს ქალი, წარსულში რომ ჰგავდა ყაყაოს,
სასტიკმა ცხოვრებამ დასეტყვა,
დამეხა, დაცეცხლა დააზრო და დააბერა, ლამის დაახრჩო“.
(„ეჰ, რა ძნელია დევნილის ხვედრი,“ 7)

დევნილობა უკვე სულის მდგომარეობაა, შინაგანად წინააღმდეგობრივი ცნებაცაა: რეალობისგან გაქცევის უიმედო მცდელობაცაა, უარაფრობასთან შეგუების და, იმავდროულად, მასთან ბრძოლის ნიშანიცაა:

„ეჰ, სამშობლოში გავხდი ხიზანი...
გამისასტიკდა ლტოლვილის ბედი
და მოგონების ამარა დავალ,
დავტირი მამულს, უღმერთოდ დაჭრილს...
ჩემს სამშობლოში მე უცხო გავხდი,
ეჰ, დედინაცვლად მექცა ქვეყანა.“ (9)

როცა ამ სტრიქონებს კითხულობ, აღარ გიკვირს, რომ გენრიეტა ქუთათელაძის ლექსების ეს კრებული ორფეროვანია - შავ-თეთრი, ორპოლუსიანია - ბოროტი-კეთილი, ტირილი-სიცილი, მტერი-მოყვარე, გლოვა-ლხინი, სხვა ფერები აღარ არსებობენ, არც მედიაციური სივრცეა უკიდურესად დაპირისპირებულ ბინარულ ოპოზიციებს შორის; და რაც ყველაზე სევდისმომგვრელია, წუთისოფელში სწორედ მუქი ფერები და ბოროტება სჭარბობს, ჩვენი ყოფის ორი პოლუსი კი:

„ეს ორი ფერი – შავი და თეთრი
მადგას გვირგვინად...
რაც წლები გადის, მისი სიმძიმე
მაკრთობს, მაწუხებს, მხრებში ვიხრები,
მანც ჩუმად ვარ,
რა წესია სხვა შევაწუხო,
მაგრამ სიჩუმე თვითონ ყვირის
და მშველელს უხმობს...“ (11)

თუ გენრიეტა ქუთათელაძის ლექსებში მანც შეხვდით ფერებს, თუკი „დღე ჩამოჰგავს პეპლებს ჭრელფრთიანს“ (12), მზე კაშკაშებს და მისი სხივები ცისარტყელას მსგავსად გადატყდება ნაძვის ტოტებში, ეს ან სიზმარია, ან - ბავშვობის მოგონებები. სინამდვილე კი იმდენად ბნელი და დამთრგუნველია, რომ სიზმრად გამოცხადებული სილამაზეც კი აშინებს ადამიანს და სიცოცხლაც სასჯელად იქცევა:

„ისე დიადი და მომხიბვლელი
ჩანდა ფაქიზი დილა,
რომ შემაშინა ამ სილამაზემ
და გამეღვიძა.“ (12)

და თუკი ეს ფერები მაინც გაჩნდა, ე.ი. უკვე სხვა, მომავლის პლანეტაზე ვართ:

„აი პლანეტა, ეგზოპლანეტა –
აქ ხეები შეფოთლილან უცხო ფერებით
და წვიმას გადასდის ვარდის სურნელი;
მესმის გალობა, იდუმალი,
ყოვლისმომცველი...“ (12)

გენრიეტა ქუთათელაძის პოეზიაში ფერების, მელოდიების დაკარგვა მზისა და მთვარის, ვარსკვლავების დაკარგვასთანაცაა დაკავშირებული. ისინი აღარ ანათებენ ადამიანებისთვის, გაგულგრილდნენ: მიწის მკვიდრთა აღარც ტირილი მოქმედებს მათზე და აღარც – სიცილი. ამის მიზეზი, შესაძლოა, ციური მნათობების მიმართ ადამიანების გაუცხოებაა, მათი რწმენის დაკარგვაა, ამიტომ ევედრება პოეტი მნათობთა მეუფეს – მზეს, ასევე – მთვარესა და ვარსკვლავებს, რომლებიც მისთვის უფლის ნათლის მატერიალური ხორცშესხმაა: „არ ჩანხარ მზეო,

ჩემო ოქროსთვალეა ღმერთო,
უზეშთაესო და სიცოცხლის წყაროვ,
ჩემო მეგობარო და დიდო მეუფევ,
რად გამინაწყენდი,
მე ხომ შენზე ვლოცულობდი
ჟამსა წარმართობისას;
ახლაც ვილოცებ,
განა ნაკლებად წარმართული დროა...“ („ამოდი, მზეო“, 17)

დიახ, ფერები, მელოდიები, სიტყვები ქრება, როცა ადამიანი ივიწყებს უზენაესს, უფრო მეტი, უპირისპირდება მას, როცა აღარ უყვარს თიბათვის ღამე, ვეღარ ხედავს „მთვარე როგორ უგზავნის შროშანის ყვავილს“ (36), აღარ ესმის შრიალა ვერხვის ჩურჩული და ფეხს ვეღარ უწყობს მზეს... ყველაფერ ამასთან ერთად ქრება ბედნიერების შეგრძნება და რჩება ადამიანი – დევნილი და მარტოსული – უზარმაზარი, მტრული, პირქუში, შემზარავი სამყაროს პირისპირ, რადგან მხოლოდ უფალს ძალუმს ანთოს ადამიანის სულში ის სინათლე, რომელიც წუთისოფლის გზას გაუნათებს.

„გაუხედნელ რაშებს ჩამოჰგვანან სიტყვები ზოგჯერ...“ (112) – წერს ერთ ლექსში გენრიეტა ქუთათელაძე. მეორეგან კი ამატებს: „ჩემს სათქმელს სხვა ვერვინ იტყვის, სათქმელი ჩემი მხოლოდ მე მიცდისო“ (119). როგორც ამ კრებულში შესულმა ლექსებმა დაგვარწმუნა, პოეტმა შეძლო გაუხედნელი რაშების მოთვინიერებაცა და ორიგინალური ფორმით, მხოლოდ მისეული ხმითა და ინტონაციით, თავისუფალი ლექსით, რომელსაც ძლიერი შინაგანი რიტმულობა საკმაოდ მელოდიურსა და დინამიკურს ხდის, თავისი სათქმელის მაღალმხატვრულად გადმოცემა.

ესაა ოღონდ, გენრიეტა ქუთათელაძე არაა პუბლიკაზე მომუშავე პოეტი, მას უფრო მრავლისმეტყველი დუმილი ეხერხება, თუმცა, როცა მის ხალხსა და ქვეყანას სჭირდება, ეს „დუმილი ზოგჯერ ისე ყვირის, ისე ხმაურობს, ვით ნახანძრალზე გაჩენილი აშარი ქარი...“ (84),

ეს დუმილი მისი ტანჯული სულის ლოცვაა, ყვავილებით სათუთად გამოზრდილ-
გახარებული და ღვთისადმი აღვლენილი: „დღეს ლექსებმა ყვავილივით გაიხარეს!

ლანდები სიზმრის ირეკლება ყველა სტრიქონში,
ფურცლებს მივანდე გაქვავებული ცრემლი და დარდი,
წიგნად ვაქციე და ვით ძვირფასი სამკაული
უჯრაში გამოვკეტე, წიგნი,

რომელიც ხვალის წიგნია და ელოდება დღის სინათლეს.“ („ჩაესვენება მზე მიმწუხრისა საცაა
ზღვაში...“, 15)

უნდა დავეთანხმოთ პოეტს: „რეკვიემი დევნილთათვის“, მართლაც, „ხვალის წიგნია“, მისი მკითხველი „ღმერთის სიკვდილის“ ეპოქაში ნაკლებად მოიძებნება, მაგრამ, იმედი ვიქონიოთ, რომ თვითონ ეს და მსგავსი კრებულები ნელ-ნელა გამოზრდიან თავიანთ მკითხველებს, ახალი თაობაც დაუბრუნდება ღმერთს, რომელიც არის სიყვარული - ამის რწმენითაა სავსე გენრიეტა ქუთათელაძის სევდიოთა და, იმავდროულად, მზით სავსე პოეზია.

ლიტერატურა:

1. ეკო უმბერტო (2012:), „ბოლოთქმა ვარდის სახელისთვის“, იხ. „ვარდის სახელი“, გამ. „დიოგენე“, თბილისი.
2. რუსთაველი შოთა (2019:), „ვეფხისტყაოსანი“, გამ. „ბაკმი“, თბილისი.
3. ქუთათელაძე გენრიეტა (2023:), „რეკვიემი დევნილთათვის“, „გამ. ს.ს. აჭარა“, ბათუმი.

Shorena Makhachadze

Soul - exiled and lonely

/According to the collection of Genrietta Kutateladze - "Requiem for the Refugees"/

Abstract

The article analyzes the new collection of poems by Genrietta Kutateladze "Requiem for the Refugees". This is a poetry filled with philosophical questions, saturated with deep knowledge of human psychology, in which an era is skillfully depicted, a time devoid of God - cold and soulless, with supposedly democracy and false liberal ideas, in which there is no room left for pure feelings and poetry, innocent tears and compassion.

Genrietta Kutateladze's beautiful, multi-layered, deep subtext poems convince us that the Refugee lives in each person and often the person becomes a prisoner of the Refugee's syndrome, therefore, "Requiem for the Refugee" is two-colored - black and white, bipolar - evil and good. Genrietta Kutateladze was able to convey her message in a highly artistic manner in the original form, only with her own voice and intonation, with free verse, whose strong internal rhythm makes it quite melodic and dynamic.